

geel blauw rood

In de serie *Freestyle* van de Bond van Nederlandse Architecten (BNA) schrijven architecten openhartig over hun geheime fascinaties. In deze eerste editie bijt Jurriaan van Stigt de spits af met een persoonlijk verhaal over hoe een volk in Mali zijn dagelijks denken en werken beïnvloedt.

'De patronen, ritmes en structuren die je bij de Dogon ziet, getuigen van een ongeken- de vrijheid, waar wij wat van kunnen leren. Of het nou gaat om voorspellingen in het zand, figuren in katoen of de opbouw van lemen gevels. Die vrijheid van maken, de talloze mogelijkheden van eenvoudige materialen en de schoonheid daarvan vormen voor mij een continue bron van inspiratie.'

Geel, blauw, rood is een boeiend beeldverslag, waarin Jurriaan van Stigt kleur bekent en laat zien hoe hij schakelt tussen Afrikaanse klei en de Hollandse baksteen.

BNAonderzoek

Postbus 19606 1000 GP Amsterdam
T 020 555 36 66 F 020 555 36 99
onderzoek@bna.nl www.bna-onderzoek.nl

01
freestyle / geel blauw rood

01

jurriaan van stigt

Jurriaan van Stigt

Jurriaan van Stigt studeerde Bouwkunde in Delft, en begon in 1989 samen met Marianne Loof het bureau Loof & Van Stigt. Met de komst van een derde partner Adriaan Mout in 2005, ging het bureau verder als LEVS architecten.

Jurriaan is maatschappelijk betrokken en participeert actief in het debat over het hoe en waarom van architectuur. De passie voor De Dogon kreeg hij van thuis mee: zijn vader Joop van Stigt begon met het bouwen van scholen en waterputten in Mali. Jurriaan gaat door met de Stichting Dogon Onderwijs, die bijdraagt aan de duurzame ontwikkeling van de Dogon.

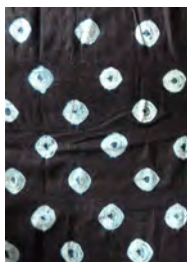
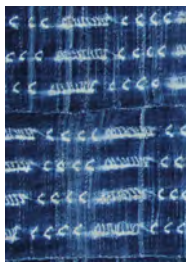
freestyle 01

GEEL BLAUW ROOD

jurriaan van stigt

voor Joop 1934-2011

Pas simple, pas bon

MAKEN

Het maken is iets fascinerends. Het begon bij mij al vroeg. Om te weten hoe iets wordt gemaakt, kun je natuurlijk in de boeken duiken, maar eerlijk gezegd was ik vroeger niet zo'n lezer. Ik ging vaak kijken naar het maken. En als ik goed keek, of als de makers spontaan begonnen te vertellen hoe ze het deden, kon ik het vaak onthouden en ook nadoen. Zo is dat bij mij gegaan met appeltaarten bakken, huizen opmeten, een kapconstructie timmeren, een stucanet plafond afspannen, stukadoren, metselen – het maakt eigenlijk niet zoveel uit. Al doende merk je meteen wat de eigenschappen zijn van een materiaal, wat de mogelijkheden en onmogelijkheden zijn. Mijn ervaring is overigens dat je, denkend vanuit de kracht van het materiaal, eerder mogelijkheden ziet dan beperkingen.

Michelangelo heeft de beroemde uitspraak gedaan dat een beeld eigenlijk al in de steen zit en dat hij het er alleen maar uit hoefde te halen. Een universele waarheid, maar de kunst zit hem er natuurlijk ook in het materiaal zo te bewerken dat het maximaal mogelijke eruit wordt gehaald. En alle geavanceerde technieken ten spijt, zijn het toch de basiseigenschappen van het materiaal die in grote mate bepalen wat je ervan kunt

“De logica van het
maakproces fascineert
mij het meest”

maken.

De logica van het maakproces, de heldere rechtlijnigheid die toch steeds weer voor verrassingen zorgt, fascineert mij het meest. Vooral als het uiteindelijk leidt tot poëzie, variatie en raffinement. Geen opgedirkte vormwellust maar een vanzelfsprekende uitkomst van het maken. Op dit vlak vind ik veel inspiratie in Mali, bij het volk de Dogon. Ik heb er gekeken naar zand, katoen en leem. Basismaterialen die in het proces van maken elk hun eigen ritme en patronen genereren, en die tomeloos mooi zijn in hun herhaling. Waarom ze op een bepaalde manier bewerkt en verwerkt worden? Soms kom je het te weten, en soms moet je het gewoon maar over je heen laten komen als gegeven van verbluffende eenvoud.

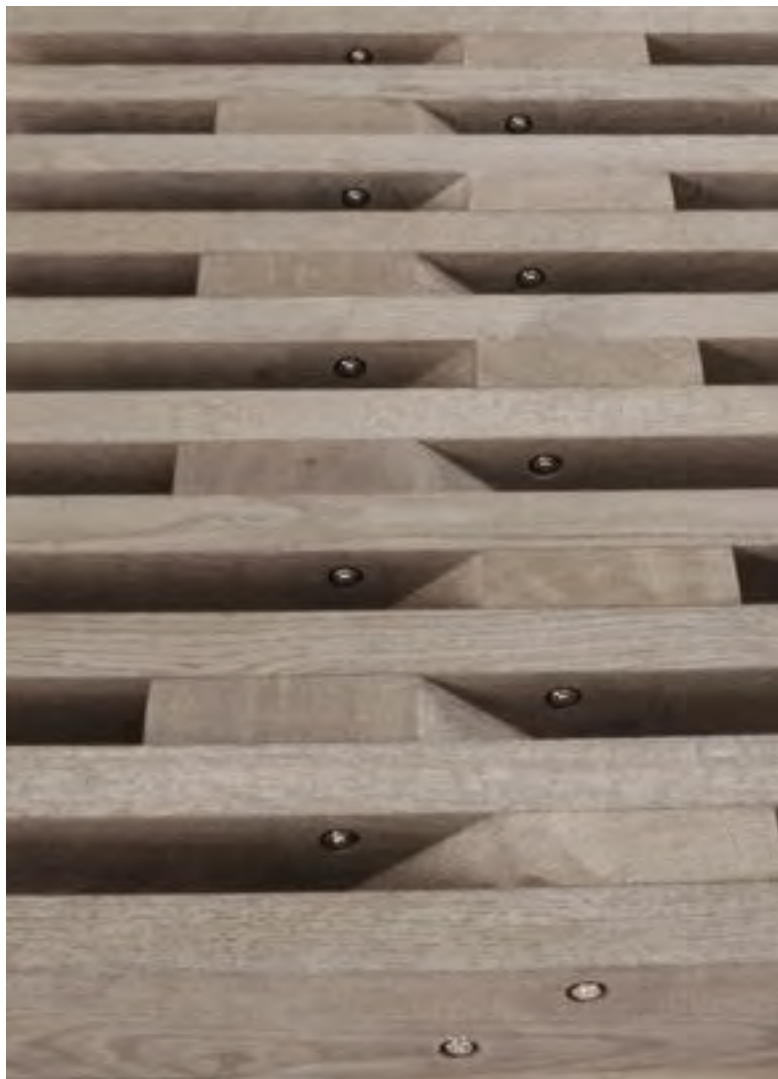

Zitten op K

Drie gelijke stukken hout vormen de letter K. Gekanteld vormen vele K's samen een bank, waaraan je kunt aflezen hoe hij gemaakt is. De herhaling geeft houvast.

*Meubelontwerp voor
staalconstructiebedrijf Kersten,
productie M.J. de Nijs, 2011.
Ontwerp: LEVS architecten*

Bank K
2011, Kersten B.V. Amsterdam

ZAND

Voor de vos
2011, Sangha

De vraag
2011, Sangha

De Youroughou
2011, Sangha

De Youroughou
2011, Sangha

Voor de vos
2011, Sangha

De vraag
2011, Yougo Piri

De vraag
2011, Yougo Piri

De Youroughou
2011, Yougo Piri

ZAND

Met een bedachtzame beweging gaat de hand met de steen door het zand. Drie stroken in het hoofdpatroon worden weer verdeeld in twee gelijke delen door het houten takje in de hand van de Youroughou. 'Waar kom je vandaan' is het mooie heuveltje dat soms wordt afgeplat of ingedeukt. 'Waar ga je naartoe' ligt in een sleufje aan de andere kant van de lijn besloten. Twee liggende stokjes zijn mijn vader en moeder, of mijn voorouders, twee pinda's het avontuur van mijn zoon in een ver land. Rustig gaat de hand met zand verder met tekenen of glijdt de vinger in een kuiltje. Tijd voor de volgende vraag, die wordt voorbereid door wederom met de gladde kiezel door het zand te schuiven.

Het verhaal boeit, en de tekeningen nog veel meer. Elke dag verschijnen ze in verschillende dorpen bij verschillende voorspellers. Ik zie er mooie stedenbouwkundige landschappen in. Gestructureerd maar toch soms grillig, verspringingen, soms een beetje krom, soms zorgvuldig gedetailleerd. Je waant je in een vliegtuigje boven een woestijnstad. Of is het de voorloper van de gridstad? Zou het een ontwerp voor de bandstad Magnitogorsk van Leonidov kunnen zijn?

Zo droom ik verder. Elke dag bezoek ik weer een Youroughou met een vraag, om vooral het mooie geduldige tekenen te zien en die o zo mooie patronen, die hetzelfde maar ook steeds anders zijn door de eindeloze variatie in volgorde en vragen.

Het besef dat de unieke tekening dagelijks gemaakt en elke nacht weer willekeurig bewerkt wordt door 'de vos' die van pinda's houdt, hindert de Youroughou niet. Het is de essentie van zijn bestaan: een tekening lezen om weer een nieuwe te maken. Een tekenaar in het zand die de stad elke keer weer opnieuw uitvindt. Wat een vrijheid met zo weinig middelen.

De vraag
2011, Sangha

De vraag
2011, Sangha

De Youroughou
2011, Yougo Piri

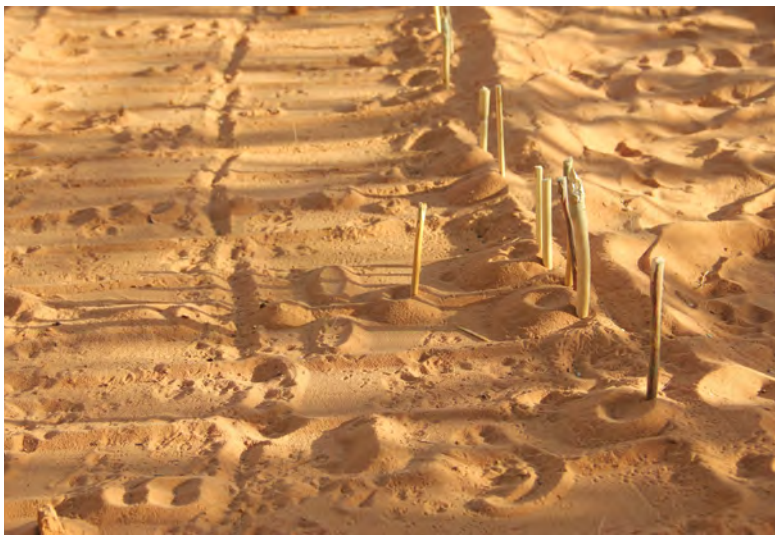

De Youroughou
2011, Sangha

Na de vos
2011, Yougo Piri

Na de vos
2011, Yougo Piri

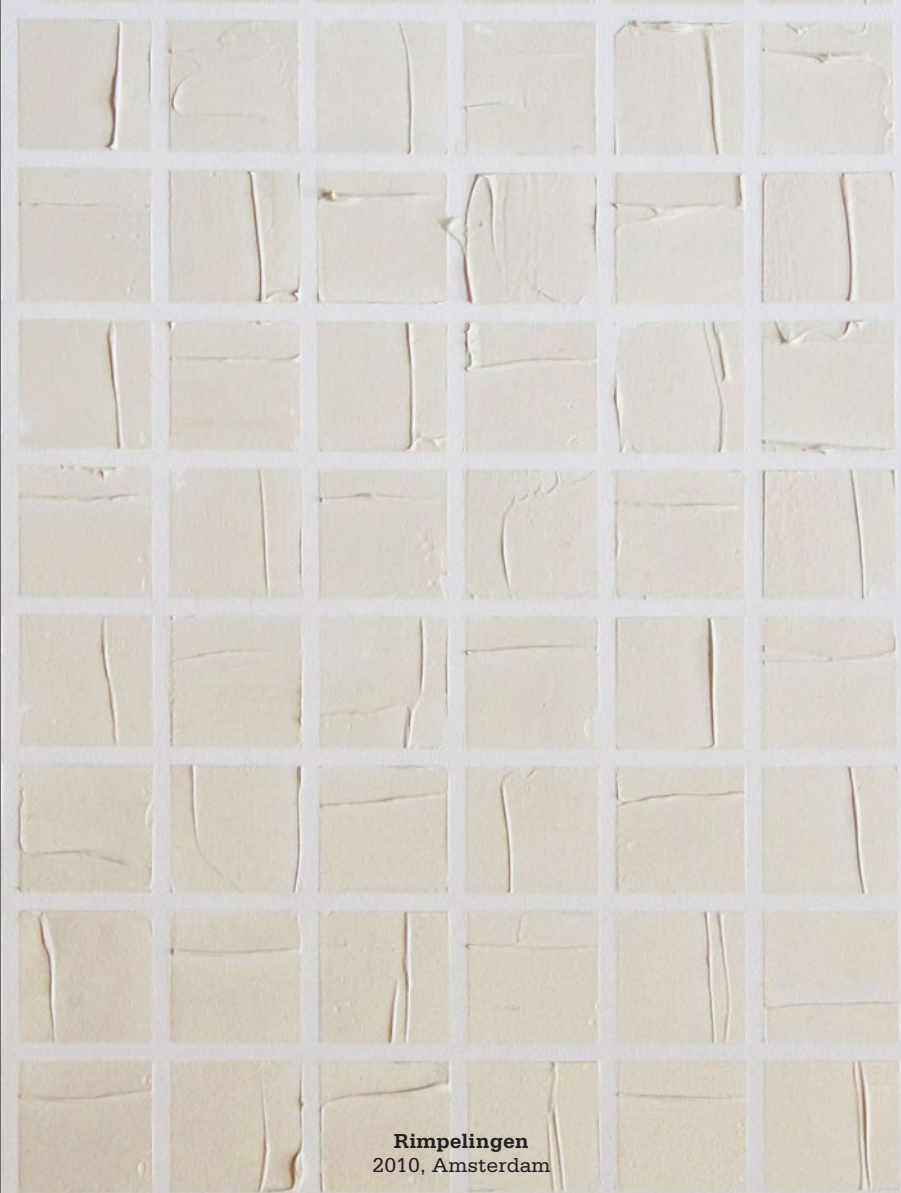

Het antwoord
2011, Sangha

Verlaten vossenveldje
2011, Gongol Mendeli

“Je waant je in
een vliegtuigje boven
een woestijnstad”

Rimpelingen
2010, Amsterdam

St. Ignatiusgymnasium
2011, Amsterdam

Dichterlijke vrijheid

Tussen zes lijnen liggen vijf gekantelde vlakken waarin de lichte uitsneden in de betonmal uiteindelijk het patroon bepalen. Onopvallend als het bewolkt is, en met een scherpe contour in de ochtendzon. Schijnbaar willekeurig dansen de letters tussen en over de lijnen. Ze zitten niet gevangen, ze kunnen elk woord vormen dat ze willen; in dit geval de naam van de school.

Belettering in de betonnen borstwering

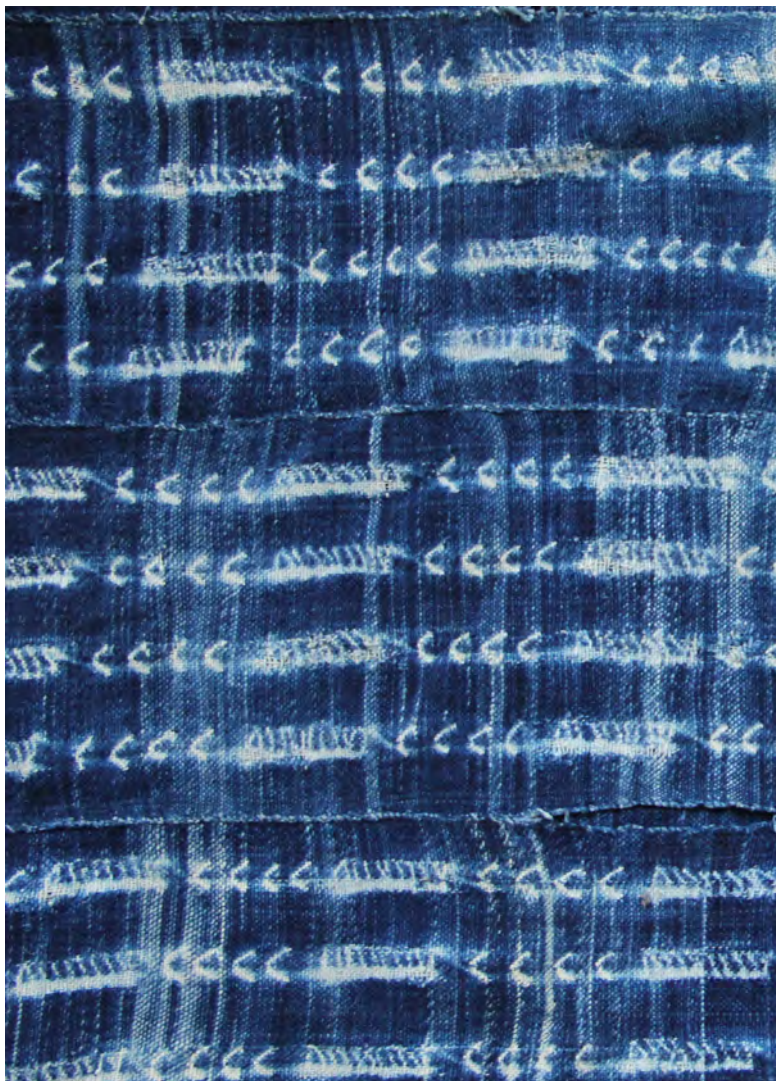

KATOEN

Omslagdoek
2011, Sangha

Broek
2005, Samadougou

Omslagdoek
2008, Koundou

Omslagdoek
2008, Koundou

Omslagdoeken
2011, Sangha

Mannenhemd
2000, Amani

Spinnen
2011, Koundou Giginou

Spinnen
2011, Koundou Giginou

KATOEN

Kunstig draaien de oudere vrouwen met een stokje de ruwe katoen tot een mooie draad. De mannen, die even verderop bij het dorpsplein zitten, weven met de gesponnen draden van de vrouwen. Kleine bundels zijn over het plein gespannen, het weefgetouw wordt met de voeten heen en weer bewogen. Naast elkaar zittend werken ze de spoel door de bundel draden. De techniek is simpel, het getouw een klein, handzaam machientje. De stroken stof die ermee gemaakt worden, zijn nog geen 10 centimeter breed. Alle kleding is gebaseerd op deze eenvoudige smalle stroken die aan elkaar worden genaaid. De vrouwen maken er hun omslagdoek van 90 bij 180 mee: mooie, ruige witte katoenen lappen.

Later zie ik ze weer zitten, de vrouwen, druk pratend in een kring. Ze lijken de witte lappen te borduren. De lappen zien er erg verfomfaaid uit. Hoe kan dat nu iets geordends worden? Als ik blijf staan kijken, zie ik opeens de mooiste landschappen en patronen verschijnen in samengetrokken stukken stof en afgebonden knotjes. Zou Jan Schoonhoven die gezien hebben in 1957? Het lukt maar heel erg moeizaam om een lap te bemachtigen, de vrouwen giechelen om mijn onbenul, wat moet ik nou met die lap die nog niet klaar

is. Zo kan je het toch niet dragen. Ik vind het al prachtig zo, maar inderdaad meer voor aan de muur en zeker geen kledingstuk.

Ze nemen me mee, nu moet het komen: een bad van gestampde, gedroogde en tot balletjes gedraaide blaadjes kleurt de stof blauw, indigo blauw. Als na het kleuren en drogen de met zorg aangebrachte stiksels worden verwijderd, komen prachtige patronen tevoorschijn. Streepjes, kringen, kruisjes, stippellijnen, ovalen; geometrische figuren en organische vormen in vele varianten. De verschillende manieren van knopen en naaien bepalen de verschijning. En ook hier weer een ongekende variëteit en vrijheid om het dagelijks te veranderen, en om uit de pas te lopen als er een oneffenheid zit in het patroon. Dat maakt helemaal niet uit. Het hoort bij de persoonlijke uitstraling die de maakster eraan heeft gegeven.

Weven
2011, Yougo Piri

Weven
2011, Yougo Piri

Knopen en naaien
2011, Yendouma

Geknoopt katoen
2011, Sangha

Geknoopt katoen
2011, Sangha

Genaaid landschap
2005, Yougo Piri

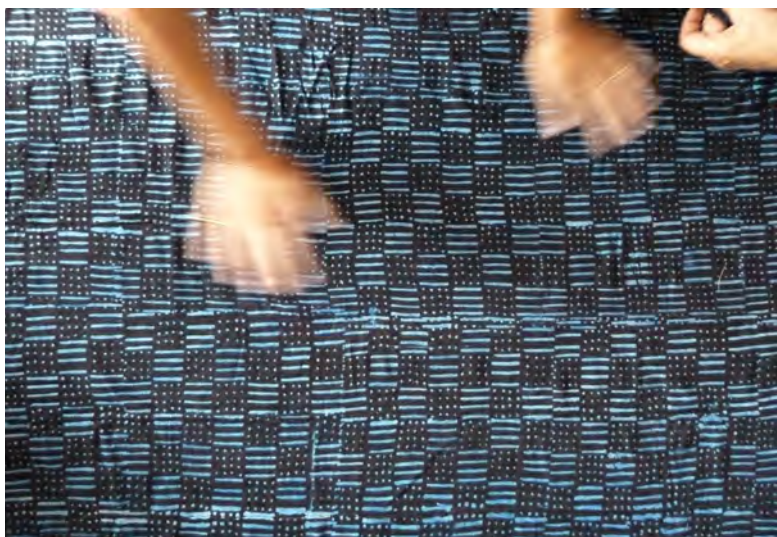
Verven
2011, Yendouma

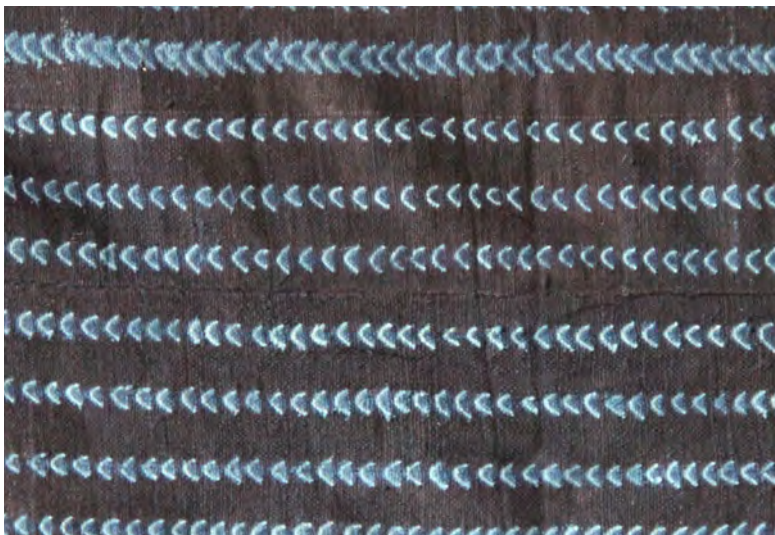
Verven
2011, Yendouma

De laatste draadjes
2005, Yougo Piri

Afmaken van de doeken
2008, Yendouma

Omslagdoeken
2011, Sangha

Omslagdoek
2010, Sangha

Verkleuren
2010, Amsterdam

“Ik zie de mooiste
landschappen en patronen
verschijnen”

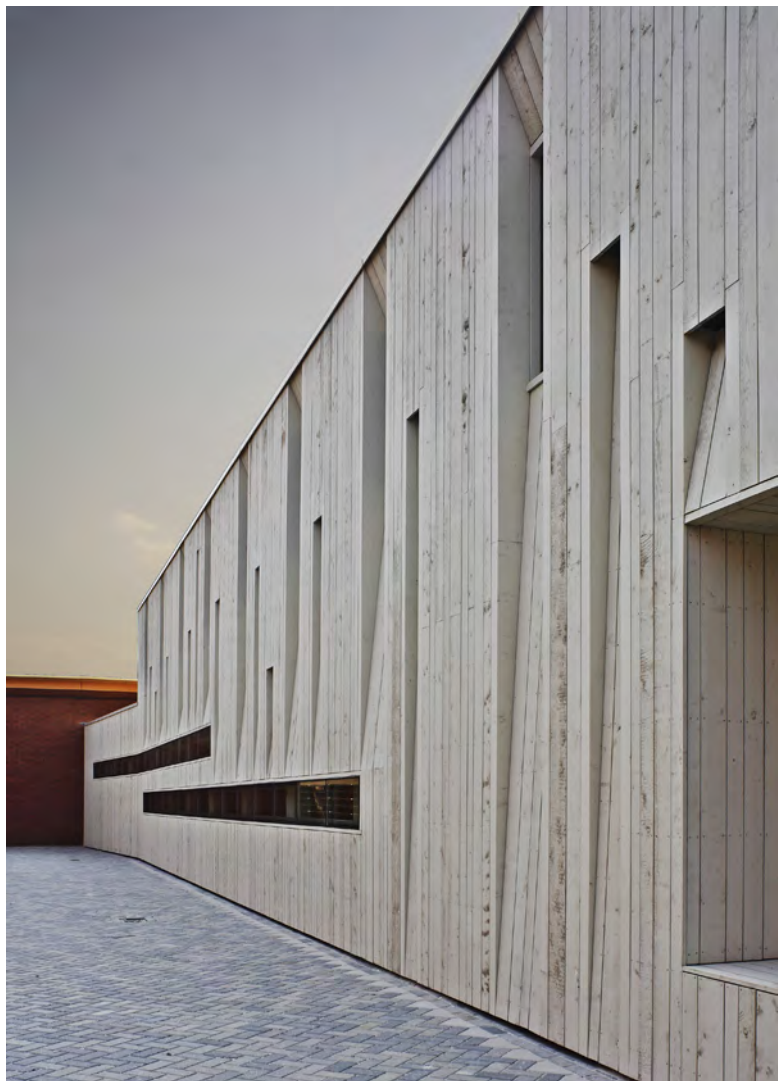

Praktisch patroon

Simpele planken van ruig gezaagd hout buigen en vouwen zich om ruimte te maken voor de ramen, het licht toe te laten, het water af te voeren en lucht binnen te krijgen. Samen vormen ze het ritme van de gevel met hun vanzelfsprekendheid als ruwe plank.

Uitbreiding RIJ de Doggershoek, 2006.

Ontwerp: LEVS architecten

RIJ de Doggershoek
2006, Den Helder

LEEM

Stenen
2010, Auginee

Stenen
2005, Madougou

Familiehuis
2011, Nando

Huis van de Hogon
2011, Arou

Moskee
2010, Nando

LEEM

Prachtig liggen de met de hand gevormde stenen in Auginee te drogen. Terre rouge, 'banco', de rode aarde is overal aanwezig. Ik word overrompeld door de geordende chaos van de huizen die zijn gemaakt van die stenen. Het bouwen met leem kent vele vormen. Het meest simpele zijn natuurlijk de schuurtjes die direct vanuit de hand worden geboetseerd. Prachtig, die dunne wandjes van zes centimeter met 'oortjes' op de hoeken. En dan de rijen met grotere bakvorm stenen, die liggen te drogen of kunstig gestapeld langs de kant van de weg doen denken aan de sculpturen van Carl Andre. De gevels van leem zijn fluïde als de jaarlijkse regenbuien. Ze vragen regelmatig om onderhoud door de mannenhanden na de regen. Het patroon wisselt en wordt met veel creativiteit aangepast aan het gevoel. Het ritme van de gevels is soms symmetrisch, soms asymmetrisch of een mix van verschillende patronen. Steeds andere schaduwen in het scherpe zonlicht laten het ritme veranderen. Soms worden er houten lateien opgenomen in het vlechtwerk van de gevel, dan weer staan de gevels vol met relikwieën van de familie. Ik benijd het gemak waarmee wordt gespeeld met de vaste waarden en wetmatigheden die wij toekennen aan een

compositie.

In Tiougou en Nando wordt de basis van de gevel gevormd door gestapelde stenen die zijn afgesmeerd met leem. Het ritme in het familiehuis verbeeldt de geschiedenis van de zeven voorouders, maar ik kijk vooral naar de mooie slanke, soms robuuste en ook weer fluïde plastiek. Soms volop voorzien van nissen of houten lateien. Verderop in Kani Kombole sta ik even stil bij een moskee. De ongelijkheid in het patroon van gaten of nissen tussen de toren, de gebedsruimte en de muur, wordt simpel opgelost met het toevoegen van een wat kleinere rij die het verschil overbruggt. De fusion tussen het animisme van het familiehuis en de architectuur van de moskee is frappant. De verering van de voorouders, Amma, en de verering van Allah lijken qua vorm vrijwel rimpelloos in elkaar over te gaan. Ik benijd ook hier weer die vrijheid in de gevels. Je ziet het pas als je het door hebt, zou ik op z'n Cruijffs willen zeggen. Met als extra laag in het patroon de stokken in de gevels van de moskeeën, waar ieder jaar de steiger op wordt aangebracht voor het groot onderhoud. De schaduw van de stokken wuift mee met de zon en laat nieuwe tekeningen verschijnen binnen een vast ritme.

In dit hele gebied is leem het materiaal dat de boventoon voert. Het verschil in de diverse bouwwerken zit hem in de maat van de stenen en het plastische gebruik in huizen en moskeeën. Nooit overdreven, nooit geforceerd, elke keer wel weer met andere nuances. Maar zelfs de stenen bij Auginee die daar gewoon in het veld zijn blijven liggen, blijven in mijn hoofd hangen

Moskee / Familiehuis
2011, Bankass / Nando

Leembouw
Pays Dogon

Leembouw
Pays Dogon

Woning
2011, Nando

Graanschuurtjes
Pays Dogon

Woningen / Moskee
2011, Niongono / Kani Kombole

Moskee
2011, Kani Kombole

“De schaduw van
de stokken wuift mee
met de zon”

Sporen
2010, Amsterdam

St. Ignatiusgymnasium
2011, Amsterdam

Boetseren met baksteen

De handvorm stenen zijn staand gemetseld en verspringen in het gelid. Ondanks het onvoorspelbare per steen, ontstaat een stevige contour. In het ritme van voor-achter-voor en de diepe negge krijgt de frog opeens een onbedoelde betekenis. Gewoon de baksteen in Nederland.

St Ignatiusgymnasium, 2011.

Ontwerp: LEVS architecten

“Soms bedenk ik dat
het simpeler kan”

DOEN

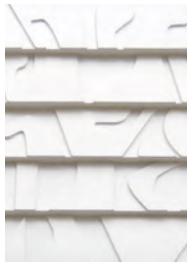
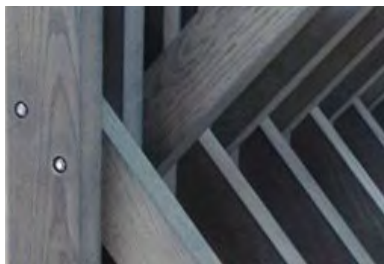
Nooit heb ik bedacht dat ik na mijn eerste jaar van mijn studie in Delft naar Mali zou gaan, het was een toevallige samenloop van omstandigheden. Herman Haan had plannen voor een museum in Mali waarvoor een rots moest worden ingemeten, en er zou een aantal dammen gerepareerd en verhoogd worden. Joop, mijn vader, wilde wandelen door de vlakke om de Toguna's te bekijken. Het was een mooie kans om uit te zoeken of ik nou antropologie wilde gaan studeren, gaan werken voor de SNV of gewoon doorgaan met bouwkunde in Delft.

Ruim dertig jaar later en vele reizen verder weet ik eigenlijk niet meer zo goed wat me toen het meest heeft geraakt en geïnspireerd. Ik zou natuurlijk kunnen teruggrijpen op de vele analyses en verklaringen in alle boeken die over de Dogon geschreven zijn. Maar uiteindelijk ben ik toch het meest geboeid door wat ik persoonlijk bij de Dogon zie en meemaak. De vrijheid, de directheid en ongecompliceerdheid om te variëren met alle beperkingen van dien. Altijd als ik er ben, ontdek ik nieuwe plekken, nieuwe patronen en ritmes, nieuwe vergezichten.

De Youroughou tekent in het zand elke keer weer net een ander verhaal. De vrouwen maken steeds nieuwe

variaties in hun stoffen, of ik vind een variant die ik nog niet eerder gezien had. En niets zo veranderlijk als de bouwstenen van leem, die verschillen per plek, locatie en moment. Het blijft verrassen. De beeldtaal van dit bijzondere volk vormt een continue bron van inspiratie voor mijn dagelijks werk. Soms maak ik er de gevel mee, soms schilder ik het gevoel, soms bedenk ik dat het simpeler kan, soms bepaalt het het maken. Maar altijd bepaalt het mijn denken. Want uiteindelijk moet je het gewoon ontspannen durven doen.

Jurriaan van Stigt
december 2011

Colofon

Tekst: Jurriaan van Stigt
Tekstredactie: Willemijn de Jonge
Grafisch ontwerp: Thonik
Beeldredactie en opmaak:
Josine Lambert

Fotografie: Joop van Stigt,
Jurriaan van Stigt, Thijs van Stigt,
Josine Lambert
Uitgever: Bond van Nederlandse
Architecten (BNA)

ISBN 978-94-6190-343-3

Meer dan bouwen

Sinds 1995 bouwt de Stichting
Dogon Onderwijs watervoorzienin-
gen en scholen in de Dogon-dorpen
in Mali. Samen met de lokale bevolk-
ing wordt op verschillende manieren
gewerkt aan duurzame ontwikkeling.
Op www.dogononderwijs.nl en in
het boek *Meer dan bouwen* staat hoe
dat gaat.

BNA
Postbus 19606
1000 GP Amsterdam

T 020 555 36 66 F 020 555 36 99
onderzoek@bna.nl
www.bna-onderzoek.nl

Meer dan bouwen
Sinds 1995 bouwt de
Stichting Dogon Onderwijs
watervoorzieningen en
scholen in de Dogon-
dorpen in Mali. Samen met
de lokale bevolking wordt
op verschillende manieren
gewerkt aan duurzame
ontwikkeling. Op [www.](http://www.dogononderwijs.nl)
[dogononderwijs.nl](http://www.dogononderwijs.nl) en in
het boek *Meer dan bouwen*
staat hoe dat gaat.